

MUĞLA YÖRESİ ALEVİ TÜRKMENLERDE EVLİLİKLE İLGİLİ İNANÇ VE PRATİKLER

Beliefs and Practices Related to Marry in Alevi Turkmens who Live in Region of Muğla

Ритуалът “Сватба” на алевиите тюркмени от регион Мугла

Aslı BÜYÜKOKUTAN*

ÖZET

Bu makalede, Muğla yöresi Alevi Türkmenlerinin evlilikle ilgili inanç ve uygulamaları üzerinde durulmaya, yorumlar yapılmaya çalışılacaktır. Verilen örnekler ve yapılan yorumlar, anılan sahada yapmış olduğumuz derleme ve gözlemlere dayanmaktadır.

Bu çalışmada evlilik; evlenme biçimleri, evlilik yaşı, evlenme beyanı, evlilik aşamaları, düğün ve düğün sonrası alt başlıkları altında ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alevi Türkmen, Evlilik, İnanç, Uygulamalar

ABSTRACT

In this article, it has been tried to be studied and interpreted on the believes and practices about marriages of Muğla Turkmens. Examples given and interpretations are connected with our field collections and observations. This study is divided into subtitles of marriage, kinds of marriage, marriage age, proposals, phases of marriage, wedding and after wedding.

Key Words: Alevi Türkmen, Marriage, Belief, Practices.

Резюме

В тази статия са разгледани традициите символите и ритуалите на сватбата при алевиите тюркмени от регион Мугла. На базата на наблюдения и теренна работа в Мугла са дадени примери и са направени коментари.

В тази статия са описани различни сватби, възраст на младоженците, сватбенни и след сватбенни ритуали, различни периоди на семейния живот.

Ключови думи: Алеви, тюркменин, сватба, вяра.

I.Giriş

Yaşamın geçiş dönemlerinden biri olan evlilik, kadın ve erkek için yeni bir hayatın başladığı, yeni bir ailenin kurulduğu, ilişkinin resmileşerek gayrimesruluktan ayrıldığı toplumsal bir kurumdur. Bu kurum, kültürümüzde oldukça büyük bir yere sahiptir. Soy çizgisinin belirlenmesi, toplumsallaşmanın sağlanması, cinsiyetler arasındaki iş bölümü, çocukların eğitimi ve topluma kazandırılması, ekonomik üretim ve tüketim gibi işlemlere

* Araş. Gör. Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü: abuyukokutan@hotmail.com.

sahiptir. Evlilik kararından, gerdek gecesi sonrasına kadar olan döneme dair pek çok inanç ve pratik her toplum ve kültür çevresinde farklıdır. Ancak bu dönemde yapılan uygulamaların ortak bir amacı vardır: Çiftlerin uzun ömürlü ve mutlu bir evlilik geçirmeleri.

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde, evlilik kurumuna büyük bir önem verilmekte ve saygı gösterilmektedir. Evliliğin her adımı büyük bir ciddiyetle takip edilmektedir. Bu yazıda, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlerin evlenme gelenekleri hakkındaki tespitlerimizi sunacağız.

a. Evlenme Biçimleri

Sedat Veyis Örnek, Anadolu’da çeşitli evlenme biçimlerinin olduğunu, bunlar arasında “Görücü usulü, kız kaçırma, oturakalma, dezmal kaçırması, beşik kertmesi, kepir” gibi türlerin bulunduğunu, ancak kültürümüzde en fazla kullanılanların “Kız kaçırma ve görücü usulü” olduğunu belirtmektedir (Örnek, 2000: 186). Günümüzde görücü usulüyle evlenme azalmıştır. Bunun yerini “Anlaşarak evlenme” almıştır (Yakıcı, 1992: 29).

Araştırma bölgemizdeki kaynak şahıslarımız, evlenme biçimleriyle ilgili olarak şunları söylemektedirler:

“Şimdilerde akraba evlilikleri azaldı, eskiden vardı. Sakat çocuklar doğunca bırakıldı. Bizde, evlenecek olan kız ve erkeğin anlaşması önemlidir. Gençler birbirini sevdiyse, aileler birbiriyle tanışır. Zengin fakir ayrımı yapılmaz. Aileler de onay verirse, düğün hazırlıklarına girilir.” (K.Ş. 1) ¹

“Biz de beşik kertmesi yoktur. Kız ile oğlan birbirini sever de kızın babası vermezse, oğlan kızı kaçıtır. Kaçtıktan sonra aileler barışır. Oğlan evi bir koç keser ve kız evini yemeğe davet eder. Daha sonra kız evi de oğlan tarafını davet eder. Kalabalık yemek sofraları olur. Aileler barışır, anlaşılır. Hep beraber düğünü yaparlar.” (K.Ş. 2)

“Kız kaçırma olayı önceden çoktu. Çünkü sekiz-on sene önce başlık parası vardı. Kız kaçtığı zaman, yaşı küçükse, babası başlık parası isterdi. Bu ise karşı tarafı çöktürüyordu. Kız için çok fazla istekler de bulunurdu. Oğlanın da bunu yapmaya gücü yok. En güzel yolu, annenin babanın haberi yokken kızı kaçırmaktı. Daha sonra sulhçu olarak, arabulucu olarak gidenler olurdu ve anlaşılırdı. Kaçan kızın babası bir kurban keser ve karşı tarafı ailecek davet

¹ Araştırma bölgemizde görüşülen kaynak şahıslar (K. Ş.) şeklinde kısaltılmış olup, kişiler hakkındaki bilgiler yazının sonunda verilmektedir.

eder. Bu, bir çeşit barışma kurbanıdır. Daha sonra da oğlanın ailesi bir kurban keser ve kız tarafını davet eder. O şekilde olay kapatılır. Beşik kertmesi bizde olmaz.” (K.Ş. 3)

“Kız kaçırma, az da olsa vardır. Örneğin iki genç evlenmek üzere anlaşmıştır. Ancak kızın ailesi vermemiş ve kaçmışlardır. Kızı kaçıran aile düşkün² olur. Dede³ geldiği zaman bu iki aileyi barıştırır. Dede yoksa mürebbi⁴ onları barıştırır. Ancak dede geldiği zaman, onlara birer kuzu kestirir. Aileleri barıştırır ve düşkünlüğü kaldırır. Düşmanlık olayı olmaz.” (K.Ş. 4)

“Bazen de anlaşmalı kaçma olayları olur. İki aile anlaşır ancak maddi durumları iyi değildir. Düğün yapamayacaklardır. Ailelerin haberleri vardır ama görmezlikten gelirler ve kız kaçar. Daha sonra toplanılıp küçük bir törenle düğün yapılır. Amaç, çok büyük masrafların olmamasıdır.” (K.Ş. 5)

b. Evlilik Yaşı

Kaynak şahıslarımız, özellikle yeni neslin eğitim ve öğretimi konusunda hassas davranmakta, bu nedenle evlilik yaşı hususunda şöyle söylemektedirler:

“Gençlerimiz artık üniversite eğitimine devam ettikleri için, evlenme yaşı gittikçe artmaktadır. Bu konuda zorlama olmaz. Kız, ne zaman kendini hazır hissederse o zamana bırakılır. Artık, evlenmelerde oğlanın askere gidip gitmemesine de pek bakılmıyor. Evlendikten sonra da askerlik yapanlar var.” (K.Ş. 5)

c. Evlenme Beyanı

Anadolu’da evlilik beyanı ile ilgili pek çok uygulamanın varlığı bilinmektedir. Çankırı’da delikanlı, anasının ayakkabısını eşiğe çivileyerek everilme zamanının geldiğini

² Alevi toplumunda örf ve törelere aykırı davranma ve toplumun düzenini bozma yüzünden toplum dışı bırakılma olayıdır. Geçici ve sürekli olmak üzere iki türlü olup, türü suçun ölçüsüne göre dede tarafından belirlenmektedir. Geçici düşkünlükte, düşkün ilan edilen kişi bir süre toplum dışı bırakılır. Sürekli düşkünlükte ise düşkün ilan edilen kişi yaşamının sonuna kadar bir daha topluma karışamaz. Buna “yoldan düşme” adı da verilir. Böylesinin oraları terk etmesinden başka seçeneği yoktur. İkrardan dönmek, zina etmek, hırsızlık yapmak, adam öldürmek gibi suçları işleyen kişi, dede tarafından sonsuza kadar düşkün ilan edilir. Bu yaptırımlar, Alevi toplum düzenini yaşatmak için geliştirilmiştir. Halkın suç işleyene karşı tam bir boykotudur. Suçlunun selamını kimse almaz. Hiçbir eksiği giderilmez, evine gidilmez. Malı, davarı komşusununkilere katılamaz. Detaylı bilgi için bk. (Eröz, 1997).

³ Tahtacılar dede, tarikatin başını çeken kimsedir, dini liderdir. Aynı zamanda dini öğretim ve terbiyeyi de veren kişidir. Bir insanın dede olabilmesi için ilk önce ehl-i beyt soyuna dayanması (Hz. Muhammed, Hz. Ali-Hz. Fatma ve oğulları Hz. Hüseyin neslinden) şartı vardır. Ocağa bağlı olduğu için, dedelik ilimle vs. ile elde edilecek bir mevki değildir. Detaylı bilgi için bk. (Birdoğan, 2003: 303).

⁴ Tahtacılar dedelerin sayıları sınırlı olduğu için, dedenin yokluğunda ya da olmadığı yerlerde dini ayinleri yaptıran ve o beldenin davalarına bakan; dede olduğunda ise ayinlere girişten önce müritlerine yol gösteren, din sırlarını tevdi eden, usul ve erkân gösteren, müridi yönlendiren ve doğruyu bulmada ona yol gösteren kimselere denir.

hatırlatmak ister. Bursa'nın Derekızık köyünde, evde gelinlik kızın bulunduğunu bildirmek için, evin damına, kız sayısınca testi koyma göreneği vardır. Eskiden Çankırı'da, evlenme çağları geçmeye başlayan genç kızlar, dam üstüne çıkıp miyavlarlarmış (Boratav, 1973: 165-166).

“Eskiden kızlar evlenmek istedikleri zaman bulaşık yıkarken tabakları çok sesli yıkar, yıkarken birbirine çarptırırılmış. Erkekler ise babalarının ayakkabısını çivilermiş. Ancak şimdi gençler, anne-babalarıyla açık açık konuşabiliyorlar. Kız ya da erkek arkadaşlarını aileleriyle tanıştırebiliyorlar. Gençlerin dediği oluyor.” (K.Ş. 5)

“Kız ile oğlan anlaşmışsa, kız konuyu önce annesine açar. Annesi de uygun bir zamanda babasına söyler. Oğlan tarafı, kız tarafına haber salar. ‘Kızınızı istemeye geleceğiz’ der. Kız evi de ‘Buyrun gelin’ der ve oğlan tarafı çiçekle, çikolatayla gider.” (K.Ş. 6)

“Anne, kızının ya da oğlunun hareketlerinden evlenmek istediğini anlar. Zaten kızın veya oğlanın sevdiğini kardeşlerinden birisi bilir. Anne uygun bir zamanda konuyu açar, babanın da haberi olur ve gerekenler yapılır.” (K.Ş. 7)

“Eskiden, birbirleriyle anlaşan kız ve oğlan birbirlerine mendil verirlerdi. Mendilin üzerindeki işlemlerde, birbirlerine olan aşkları vardı. Bir kız, bir erkeğe aşıkça bunu rahatça söyler. Babası, benim kızım falanca erkekle konuşmuş diye ona baskı yapmaz. Bir erkek de aynı şekilde konuşabilir. Baba, kızını vermek istemezse, arada bir düşmanlık varsa, kız uyarılır. Ancak son söz kızındır. Bu nedenle evlilikler sevgiye dayanır.” (K.Ş. 8)

ç. Evlilik Aşamaları

1) Eş Seçimi

Türk kültürü, aile kurumuna önem verdiği gibi eş seçimine de aynı önemi vermiştir. Evlenecek olan kişilerde, evlilik kurumunu yürütebilmeleri için belli başlı bazı özellikleri aramıştır. Bunlar arasında, yaş, fiziki durum, meslek ve inanç gibi kavramlar öncelikle aranan unsurlar arasındadır.

Türk destanlarına bakıldığı zaman, evlenmek isteyen erkek ad almak zorundadır. Kendini topluma kanıtlamak, sosyal statüyü hak ettiğine toplumu ikna etmek durumundadır (Aça, 2000: 11-22). Destanlardaki ad almadan sonra gerçekleşen evlilik, daha sonra askerlik yapma şartına indirgenmiş, ancak günümüzde bu durum da ortadan kalkmıştır.

“Evlenecek kız ve erkekte öncelikle dürüstlük ve namus önemlidir. Kızın güzelliği pek önemli değil, huyu güzel olsun, ailesi güzel olsun. Bizde önemli olan kız ile erkeğin

anlaşmasıdır. Alevi ya da Sünni olması önemli değildir. Bizim aldığımız Sünni gelin, bizimle uyum içinde geçiniyor ama bizim kızlarımız Sünni ile evlenince pek geçinmiyorlar. Komşumuzun kızı, bir çocuğu ile geri geldi, geçinemedi.” (K.Ş. 1)

“Her ne kadar Sünnilerle kız alışverişi yapılsa da, Alevi erkeğin Alevi bir kızla evlenmesi daha uygun görülür. Alevi bir erkek, Sünni bir kızıoğlan kızla yani bakire biriyle evlenip musahip olursa, o kız Alevi olabilir. Bizim köyde böyle bir Sünni gelin var. Dede geldiği zaman, muhakkak gelir ve kurbanını keser. Bu yola, bizlerden ve bizim hanımlardan daha saygılıdır. Ancak, Sünni bir erkeğin kütüğüne kayıtlanacak olan kadın, Alevi olarak kabul edilmez, Alevi topluluğunun dışına çıkmış sayılır.” (K.Ş. 9)

“Genelde biz Aleviler, evlenmek için Alevi’yi tercih ederiz. Sünnilerden kız alan ya da Sünnilere kız veren aileler düşkün olur. Bunun yanında, dürüstlük, namus, maddi durum gibi şeylere de bakılır. Biz, Sünnilerden kız alınca onu baş tacı ederiz. Çok rahat geçinir. Ama bizim kızlarımız, bir Sünni ile evlenince çok zorluk çekiyorlar. Baskı görüyorlar. Bizde baskı kesinlikle yoktur. Hatta alınmasın diye kızın yanında, ‘Sünni’ bile demeyiz.” (K.Ş. 5)

“Önceden yabancılara çok nadir kız verilirdi. Ama şimdi verenler var. Kızımız bir Sünni’ye vardığı zaman Sünnileşir ve bir daha dergahımıza dönemez. Ama bir Sünni’den aldığımız kız (kızıoğlan kızsa) bizim dergahımıza girebilir. İkrar⁵ verip, musahip⁶ olabilir.” (K.Ş. 4)

“Ailelerin ekonomik durumuna da bakılır. Bir aile zengin, diğeri fakirse ileride sorun çıkabilir. Fakirlere, işsizlere şimdi pek kız verilmiyor. Herkes, kızının gittiği yerde rahat etmesini ister.” (K.Ş. 10)

Kaynak şahıslarımız, özellikle kırsal kesimde, geçmişte bir süre akraba evliliklerinin görüldüğünü ifade etmektedirler:

“On yıldan beri akraba evliliği yapılmaz oldu. Musahip olan ailelerin çocukları da akraba sayılır ve birbirleriyle evlenmez. Akraba evliliklerinden sakat çocuklar doğuyor, kan uyuşmazlığı gibi sorunlar oluyor.” (K.Ş. 4)

⁵ İkrar, dil ile söyleme, tasdik, kabul etme, inancını söylemek anlamlarına gelir. Yeni evli çiftlerin ve on sekiz yaşına gelmiş bekar erkeklerin, dedenin öğüt ve telkinlerini kabul edip bunlara uyacağına söz vermesidir. İkrar alan kişi, yalan söylememeye, haram yememeye, zina etmemeye, hırsızlık yapmamaya ve kimsenin ayıbını araştırmamaya dedenin huzurunda “Muhammed-Ali, On İki İmam ve Hz. Hüseyin’in başına yemin eder. İkrar alan kişi artık “yol” a girmiştir. Bu andan itibaren ikrarı alınan kişinin sözünde durması gerekir. İkrarını bozar ise, o kişi dede tarafından düşkün ilan edilir. Detaylı bilgi için bk. (Büyükokutan, 2005: 117-121)

⁶ İki evli erkek ve dolayısıyla iki ailenin kardeş olması demektir. Bu kardeşliğin sadece bu dünyada değil ahirette de devam edeceğine inanıldığından dolayı musahipliğe “Yol kardeşliği ya da Ahiret kardeşliği” isimleri de verilmektedir. Detaylı bilgi için bk. (İpek, 2004: 44-46)

Yusuf Ziya Yörükan, 1920'lere kadar Tahtacıların sadece kendi toplulukları içinde evlendiklerini, diğer Alevi zümreleriyle bile aralarında evlilik ilişkilerinin olmadığını belirtmektedir (Yörükan, 1930: 74-75). O dönemlerde bir Sünni ile evliliği yasak olarak kabul eden Tahtacılar, Sünni birinin Tahtacı bir kadına dokunmasıyla o kadının kirletilmiş olduğuna inanmaktaydılar (Atalay, 1991: 33). Sünniler ile evlenmenin “Yezid’e kuşak çözmek” ifadesiyle Buyruklarda⁷ da yasaklandığı görülmektedir. Buyruklara göre bu, büyük bir günahdır ve bu işi yapanların derdine derman yoktur (İmam Cafer Buyruğu: 42). Araştırma bölgemizde diğer Alevi zümrelerle evlilik ilişkileri görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle şehir merkezlerinde, Sünnilerle evlilikler de mevcuttur. Ancak törelere göre, Sünnilerle kız alışverişinde bulunan Aleviler düşkün olmaktadır. Bu, geçici düşkünlüktür. Düşkün olanlar, cezalı oldukları süre içinde ayin ve erkânlara alınmazlar. Kendileriyle konuşulmaz, selâmlaşmaz, evlerine gidilmez kısacası toplumdan dışlanarak yalnız bırakılır. Düşkünlük cezaları sona erenler, dedenin huzuruna çıkar ve suçunun affedildiği açıklandıktan sonra eski hayatlarına dönerler. Tekrar ikrar verip yola⁸ girebilirler.

Kaynak şahıslarımız, kızlarının zorluk çekmesi ve baskı görmesi gibi sebeplerle de Sünnilere kız vermeye pek yanaşmamaktadırlar. Günümüzde, her ne kadar “Bizde önemli olan kız ile erkeğin anlaşmasıdır. Alevi ya da Sünni olması önemli değildir” deyip Sünnilerle kız alışverişlerinde bulunsalar da, Alevi bir erkeğin Alevi bir kızla evlenmesini daha uygun görmektedirler. Sünnilerden kız aldıkları zaman kendilerinin o kızı baş tacı edip rahat ettirdiklerini, ancak kendi kızları Sünni bir erkekle evlendiği zaman zorluk çektiğini, baskı gördüğünü ifade etmektedirler. Alevi bir erkek, Sünni bir kızla (bakire olması şartıyla) evlenip ikrar verip, musahip olursa o kız Alevi olabilmekte ancak Alevi bir kız, Sünni bir erkekle evlendiği zaman Sünni olmakta bir daha Alevi olamamaktadır.

Araştırma bölgemizde, musahiplik kurumundan kaynaklanan bir ahiret kardeşliği de mevcuttur. Musahipli ailelerin çocukları arasında yedi nesil boyunca devam eden bir evlenme yasağı söz konusudur. Sütkardeşlerinin de birbiriyle evlenmesi yasaktır. Bunun yanı sıra tek eşlilik esastır.

⁷ Buyruk, Alevilerin asıl kutsal kitabı olarak kabul edilmektedir. Bu kavramla dini öğreti ve gelenekler hakkında bilgi veren metinler kastedilmektedir. Ancak Buyruk'ta dogmatik, son biçimini almış bir metin söz konusu değildir. Buyruk olarak çeşitli başlıklı eserler zikredilmektedir: Menakıbname, Büyük Buyruk, İmam Cafer Buyruğu, Şeyh Safi Buyruğu, Fütüvvetname, Menakıb-ül Evliya vb. Hemen tüm Buyruk versiyonları, kopya eden yazarın hayal gücü, dinsel ve tarihsel bilgisi oranında kendine özgülük kazanmış ve düzene sokulmuş durumdadır. Yusuf Ziya Yörükan, Tahtacılar arasında dedelerin gizli tuttuğu iki kitaptan söz etmektedir: İmam Cafer Buyruğu ve Salname-i Sadrettin. Detaylı bilgi için bk. (Yörükan, 2002; Kaygusuz, 2004: 233-258; Beaujean, 1993: 1-8; Bozkurt, 1993: 31-35)

⁸ Yol, örf ve töreye bağlı olarak Aleviliğin istikametine gitmektir.

2) Kız Görme / Kız İsteme

Evlilik çağına gelmiş olan, ancak henüz bir eş adayı olmayan erkek çocuklarının anneleri, en yakın komşularından başlayarak kız soruşturmaya başlarlar. Ön bilgileri aldıktan sonra sıra kızı görmeye gelir. Bunun yanı sıra evlenecek olan delikanlı evlenmek istediği kızı, kendisi de beğenebilir. Ailesine durumu bildirir, onlar da olumlu karşılırsa kız tarafına dünürcü gidilir.

Araştırma bölgemizde, akraba evlilikleri yok denecek kadar az, beşik kertmesi şeklindeki evlilikler hiç görülmediği için, farklı bir ailenin kızını gidip görmek ya da oğlanın anlaştığı bir kızın ailesiyle gidip tanışmak şeklindeki uygulamalar vardır. Bu konuda kaynak şahıslarımız:

“Oğlan ile kız anlaşmışsa, kızın ailesine cuma akşamı dünürcü olarak gidilir. Biraz sohbetten sonra, oğlan tarafının yakını, musahipli ve topluluk içinde saygın bir yere sahip olan birisi, ‘Allah’ın emri, Peygamberimizin kavli senin kız çocuğuna benim oğlan talip olmuş, ikisi birbirlerini istemiş. Senin rızan varsa talibiz’ der. Kızın anne ve babası, olumlu ya da olumsuz bir cevap vermez. Büyüklerine, akrabalarına danışmak için, kızlarıyla detaylı olarak konuşmak için süre isterler. Yine bir cuma akşamı tekrar toplanılıp kızın evine gidilir ve konu yine açılır. Kızın ailesi olumlu bir cevap verince, kahveler içilir. Nişan tarihi ve nişanın nasıl olacağına karar verilir.” (K.Ş. 11)

“Kız istemeye gitmeden önce kız evine haber gönderilir. Kızı istemeye geleceklerini söylerler. Kız tarafı istiyorsa, ‘Gelsinler’, istemiyorsa ‘Gelmesinler’ der. Genelde herkes, ‘Gelsinler’ der. Bu da bir anlamda, kızın verileceğine işarettir. Kız evi hazırlıklarını yapar. Oğlan evi gelip Allah’ın emri Peygamberin kavliyle kızı ister. Kızın babası, birkaç gün düşündükten sonra kabul eder. İki aile yeniden buluşur, nişan gününü kararlaştırır. Kahveler içilir, çikolatalar yenir.” (K.Ş. 12)

“Kız istemeye, mürebbi ya da oğlanın yakınlarından birileri gider. Kız evine gidilip hoş-beş edildikten sonra, başımıza yağlığımızı, belimize kemendimizi bağlarız: ‘Kızınızı falancanın oğluna münasip gördük. Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle oğlumuz falancaya istiyoruz’ deriz ve bunu üç kez tekrarlarız. Kızı isteyecek olan üç kişi, başına yağlığı, beline kemendi mutlaka bağlar. Kız istendikten sonra şeker, lokum dağıtılır. İki dünür aralarında görüşürler. Nişanı nasıl yapacaklarına, düğünle nişanın arasının ne kadar olacağına karar verirler.” (K.Ş. 4)

“Kızı, oğlan tarafının saygın kişileri istemeye gider. Bu kişiler mutlaka musahipli kişilerdir. ‘Allah’ın emri Peygamberimizin kavli ile kızınız’ı oğlumuz’a istiyoruz’ derler. Kahveler içilir, kız ile oğlan orada bulunanların ellerini öper. Kız evi kız vermeyecekse, ‘Hiç gelmeyin, istemiyoruz’ der. Bunu önceden aracılar öğrenir. İstenmediğin yere gitmezsin. Yani kız istemeye gidildiyse, o kız verilecek demektir.” (K.Ş. 13)

Kaynak şahıslarımızın da ifade ettikleri gibi, kız istemenin ilk cümlesi “Allah’ın emri, Peygamber’in kavli ile kızınız’ı, oğlumuz’a istiyoruz”dur. Bu da, aile kurmanın ilk adımının, “Allah’ın emrini, Peygamber’in kavlini” almak olduğunu, dolayısıyla aileye verilen önemi göstermektedir.

3) Söz Kesimi

Söz kesme, bir anlamda, kız tarafının, kızlarını verdiklerinin bir işaretidir. Kızın verildiğini gösterir. Araştırma bölgemizde, söz kesmeyi nişan, nişanı da düğün takip etmektedir. Bu aşamadaki uygulamalar şu şekildedir:

“Kız, ikinci kez istendikten ve olumlu cevap alındıktan sonra söz kesme yapılır. Oğlan tarafından musahipli bir kişi söz yüzüklerini takar. Sözde sadece yüzük takılır. Ancak kayınvalide isterse altın seti de takabilir. Kız ile oğlan orada bulunanların ellerini öper. Tatlılar yenir, kahveler içilir.” (K.Ş. 14)

“Söz kesme, kız verildikten sonra olur. Yüzük takılır, küpe takılır. Ancak sözde çok takı olmaz, nişanda daha çok takılır. İsteyen akrabalar sözde de altın takabilir. Şeker, lokum dağıtılır, kahveler içilir. ‘Geçiminiz iyi olsun, Allah mutlu etsin’ diye dualar edilir.” (K.Ş. 5)

“Kız verildikten sonra, oğlan evi söz yüzüğünü takmaya geleceğini bildirir. Kız evi, kendine uygun olan, yakın akrabalarının da gelebileceği bir tarihi söyler. Oğlan evi, kendilerine verilen tarihte, özellikle cuma akşamı olmasına dikkat edilir, hediyelerle, çiçekler, çikolatalarla kız evine gider. Oğlan tarafından musahipli bir büyük, dualarla söz yüzüğünü takar. Sözde sadece yüzükler takılır. İsteyen kayınvalide gelinine set de takabilir, görümce, bilezik takabilir. Bu, isteğe bağlıdır. Yüzükler takıldıktan sonra, orada bulunanların elleri öpülür. Kahveler içilir, tatlılar yenir. Nişan tarihi kararlaştırılır.” (K.Ş. 9)

4) Başlık Parası

Genel olarak “Başlık” olarak kullanılan kelimenin yerine bazı yerlerde “Ağırlık”, “Kalm”, “Süt hakkı”, “Ana yolluğu” gibi adlar verilmektedir. Kelime, güvey ve akrabalarının, gelinin babasına veya annesine para ödemesi anlamına gelmektedir (Erdentuğ, 1976: 93).

Başlık yerine daha çok “ağırlık” sözcüğünü kullanan kaynak şahıslarımız, bu paranın belli bir miktarının olmadığını, erkek tarafının maddi durumuna göre değiştiğini, bu konuda kız tarafının ısrarcı olmadığını belirtmekte ve söz konusu paranın kızın ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanıldığını ifade etmektedirler.

“Sekiz-on sene önce başlık parası olayı vardı. Kız babası, özellikle kızın yaşı küçükse ve kaçmışsa, karşı taraftan ağırlık isterdi. Ancak bu doğudaki kadar ağır değildir. Çünkü o zaman, oğlan tarafı bunu karşılayamaz ve kız kaçar. Kızı kağan aile düşkün sayılır. Şimdi, evlenen gençlere eşya alınıyor, ev, araba alırlarken yardım ediliyor. Artık başlık parası tarihe karıştı.” (K.Ş. 3)

“Eskiden başlık parası çok ağırdı. Sırf bu yüzden kızı kağan, aileler oldu. Şimdi bazı yerlerde, düğünden bir-iki ay önce kız tarafına gidiliyor ve kızın ailesine adet yerini bulsun diye bir miktar para veriliyor. Bu parayla da aile, kızının eksikliğini alıyor.” (K.Ş. 14)

5) Nişan

Nişan, düğün öncesinde gençlerin birbirlerini ve birbirlerinin ailelerini daha yakından tanıyabilmek için yapılan etkinliklerden birisidir. Kaynak şahıslarımız, nişan törenini şöyle anlatmaktadırlar:

“Maddi durumu iyi olan aileler büyük nişan yaparlar. Düğün gibi çalgılı-yemeli-içmeli olur. Durumu iyi olmayanlar ise aile arasında nişan yaparlar. Nişanda, kız ile oğlana nişan yüzükleri, oğlan tarafından bir musahipli kişi tarafından takılır. Durumuna göre, oğlan tarafı, bilezik, küpe, saat, para, altın seti takar. Konu komşu da, takısını takar. Çalgı varsa oynanır, yenilir-içilir.” (K.Ş. 11)

Nişan yapan aileler, karşılıklı hediye alışverişinde bulunabildikleri gibi birlikte alışverişe de çıkabilmektedirler:

“Eskiden ‘kesim’ diye bir şey yapılırdı. Gelinin ailesi ve oğlanın ailesi birleşerek çarşıya giderlerdi. Pazardan alıp getirdiklerini asarlardı. Gelen misafirler bunları görürler ve hediye mahiyetinde bir şeyler verirlerdi. Şimdi bunlar yapılmaz oldu.” (K.Ş. 4)

“Bayramlarda, kız evine boynuzunda altın olan bir koç gönderilir. Bununla birlikte, kızın yakın akrabalarına ayrı ayrı bohçalar hazırlanır ve bu bohçaların hepsi, bir büyük

bohçaya konur. Oğlan evi, bu bohçaları, kız evine gönderir. Kız evi de, aynı şekilde oğlan evine bohça gönderir. Ramazan Bayramı'nda, Kurban Bayramı'nda, hediyeleşmeler devam eder.” (K.Ş. 15)

Araştırma bölgemizde, nişana büyük bir önem verilmekte ve nişanın bozulmaması için, bu tanıma sürecinde her iki taraf da anlayışlı olmaktadır. Nişanlıların ayrılmasına son çare olarak bakılmakta, nişanlı iken bir kıza başka birileri yan gözle bakmamakta, buna izin verilmemektedir.

“İster büyük nişan isterse aile arasında nişan olsun, herkes bunu duyar. Bu arada kimse kıza talip olamaz. Artık o, evlilik yolunda ilk adımı atmıştır. Nişanda kıza, takılar takılır. Kız tarafı da, oğlana saat, ayakkabı vb. alır. Karşılıklı bohçalar verilir. Çalgı varsa oynanır, eğlenilir. Nişanla düğünün arasının pek uzamamasına dikkat edilir.” (K.Ş. 16)

“Söz yüzükleri takıldıktan sonra, nişan kararlaştırılan tarihte yapılır. Büyük nişan ise davullar, zurnalar gelir. Bohçalar, karşılıklı verilir. Diyelim ki kız tarafında, kızın yakın akrabalarından on kişi var, oğlan tarafı on tane bohça hazırlar. Oğlan tarafında, yakın akrabalarından kaç kişi varsa kız tarafı da o kadar bohça hazırlar. Kıza hazırlanan bohçada, elbise, pijama, iç çamaşırı, terlik, ayakkabı, makyaj takımı olur. Oğlana hazırlanan bohçada ise, tıraş takımı, ayakkabı, terlik, pantolon, kravat olur. Bunlar, gelen misafirlere gösterilir.” (K.Ş. 12)

Çok zor durumda kalınıp da nişan bozulacak olursa, iki taraf da, kendilerine gelen eşyaları geri vermektedir. Aslında, nişan kimin tarafından bozulduysa, karşı tarafın kendilerine takılanları vermeme hakkı vardır. Ancak, hatıra kalmasın diye iki taraf da, hediyelerini geri vermektedir.

“Kız ya da oğlan tarafından biri istemiyorsa, nişan bırakılır. Yine aileler uygarca bir araya gelir ve sebeplerini konuşurlar. Nişan bırakıldıktan sonra, takılan takılar geri verilir. Diyelim ki oğlan tarafı nişanı bozdu, kız tarafı takılan takıları vermek zorunda değildir. Ama genelde verilir. Bilezik, yüzük, set gibi şeyler verilir ancak giyilen kıyafetler verilmez. İsteyen taraf, kıyafetlerin parasını verir.” (K.Ş. 17)

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, üzüntülü ya da mutlu günlerinde kurban kestikleri, kan akıtmak için adeta bir bahane aradıkları için nişanda da kurban kesme olabilmektedir.

“İsteyen nişan günü kurban keser. Bu kurban, koç, kuzu olabileceği gibi Cebrail⁹ de olabilir. Konu komşu davet edilerek hep birlikte yenilir, içilir ve Allah’ın bu mutluluğu daim kılması için dualar edilir. Daha sonra düğün hazırlıkları başlar.” (K.Ş. 7)

6) Çeyiz

“Kız alırsan Muğla’dan ev yaparsan tuğladan” cümlesinde de ifade edildiği gibi, bölgemizde çeyize büyük önem verilmektedir. Kız çocuğu dünyaya geldiğinden itibaren çeyiz hazırlıkları başlamaktadır. Çeyizin hazırlanması, oğlan evine götürülmesi sırasında bazı inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Kızın ve erkeğin çeyizde yapacakları hususlar önceden bellidir.

“Bizde, ‘Kız beşikte, çeyiz sandıkta’ diye bir söz vardır. Çeyiz hazırlanmaya, kız beşikteyken başlanır. Çeyizi kız tarafı yapar. Bazıları, kız ilkokula başlamadan sandık çeyizini bitirir. Oğlan tarafı da ufak tefek bir şeyler yapar. Düğün zamanı geldiğinde iki aile karşılıklı gelir ve hangi tarafın ne alacağını konuşurlar. Genelde kız evi beyaz eşyayı, yatak odası takımını oturma grubunu alır. Ancak bu maddi güce göre değişir.” (K.Ş. 5)

“Anneler, kız çocuğu doğduktan sonra çeyizini hazırlamaya başlar. Belli bir yaşa geldikten sonra, küçük kızlara elleri alışsın diye birer ikişer dantel ördürmeye başlarlar. Oğlan tarafı da, oğlan çocuk doğduğundan itibaren, sandığa birer ikişer altın atar. Evlenmeye karar verilince, kız tarafı evin içini düzer. Buna karşılık oğlan, evini yapar. Kıza takacağı altınları hazırlar. Çeyiz, düğünden bir hafta önce gelir. Kız tarafının akrabaları çeyizi kamyonetlere yükler. Yolda bu kamyonetin önünü kesenler olur. Çeyiz sahipleri, bunlara para verir. Kızın çeyizi evden çıkmadan önce, gelinin erkek kardeşi, yoksa yakın arkadaşlarından biri sandığın üzerine oturur. Damat gelip, onunla para konusunda anlaşana kadar sandığın üzerinden kalkmaz. Daha sonra anlaşılır, çeyiz oğlan evine davul zurnayla götürülür ve kız tarafı evi yerleştirir. Evin yerleştirilmesine oğlan tarafı karışmaz.” (K.Ş. 12)

“Kızın yaptığı çeyizler, evin içine serilir. Bunu, kızın yakın akrabaları serer. Gelen giden bu çeyizlere bakar.” (K.Ş. 8)

d. Düğün

1) Düğün Davetiyesi / Okuntu

⁹ Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, horozu kurban edecekleri zaman ona “Cebrail” adını verirler. Böylece horoza, dini bir değer yüklenir ve kurbanların en büyüğü olarak nitelendirilir. Cebrail kurbanı adı altında kesilen horoz, beyaz renklidir. Onlara göre, horozun görünüşü Cebrail meleğiyle aynıdır.

“Düğüne davet için kart bastırılır. Uzakta olanlara sadece bu karttan gönderilir. Yakın akrabalara kartla birlikte havlu, kumaş, bardak, kibrit gibi şeyler verilir. Buna ‘okuntu’ denir. Herkes, kendisine gelen okuntunun ağırlığına, düğün evine hediye götürür.” (K.Ş. 16)

“Düğüne davet lokumla, şekerle yapılır. ‘Falan gün düğünümüz var, buyurun gelin’ denir. Daha önceden duyuruyla tüm köye haber verilirdi. Zaten düğüne bütün köy halkı davetlidir.” (K.Ş. 13)

2) Kına Gecesi

Kına gecesi, kız evinde, gelinin yakın arkadaşlarıyla birlikte yapılan bir eğlencedir. Bu gece, gelin olacak kızın, baba evindeki son gecesidir. Bu gecenin duygusallığıyla kız, ağlatılmaya çalışılır. Kına türkülerinin eşliğinde geline kına yakılır ve gelin ağlatılır.

“Ailelerin gücü varsa kına gecesi çok şaşıklı olur. Orkestra, davul-zurna eşliğinde yemekli olur. İçki, yemek boldur. Semahlar dönülür, çeşitli oyunlar oynanır. Tepsiye kına konur, kırmızı bezler hazırlanır. Tepsideki kınanın üzerinde küçük mumlar yanar. Kızın en yakın arkadaşlarına bezler dağıtılır. Müzik eşliğinde, tepsi herkesin elinde dolanır. Gelinle damat ortada oturur. Etrafında dönerler:

‘A gelin a gardaş kınan kutlu olsun,

Vardığın yerlerde dilin tatlı olsun.

Gelinim, gadınım kınan kutlu olsun.

Vardığın yerlerde dilin lal olsun.’

‘Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar,

Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler,

Annesinin bir tanesini hor görmesinler,

Uçan da kuşlara malum olsun, ben annemi özledim.’

gibi türküler söylerler. Özellikle kızın yengesi, kızı ağlatmaya çalışır. Zeybek, harmandalı, çayda çıra gibi oyunlar oynanır. Kına, ilk olarak başı mutlu olan yanı evliliği yıkılmamış, oğlan evinden bir kadın tarafından kızın eline konur. Kınanın içine altın veya demir para konur. Bunun anlamı ‘Evliliği sağlam olsun’dur. Gelinin sağ elinden başlayarak kına yakılır ve kızın elleri bağlanır. Oğlana da aynı şekilde kına yakılır. Kalan kına, davetlilere dağıtılır. Davetliler de ellerine kına yakar.” (K.Ş. 5)

“Kına gecesi, kız evinde yapılır. Cuma gecesi olmasına dikkat edilir. Kız evinde yemekler hazırlanır. Kızın yakın arkadaşları, akrabaları gelirler, geline sarılıp ağlarlar. Gelini öven maniler söylenir, ağıtlar yakılır, türküler söylenir. Gelinin annesi ağlar, mani söyler:

‘Karyolalarda yatan kız
Düğünün geldi uyan kız
Beni bırakıp gidiyorsun
Sana kurban olam kız.’

‘Evin önünde güller
Bülbül kafeste inler
Benim kalbimde hüzün
Senin kalbinde kimler?’” (K.Ş. 14)

“Düğün günlerinden biri de kına gecesidir. Kına gecesinde, kız evine gidilecektir. Oğlan evinden gidecek olanlar için bir otobüs tutulur. Kınaya gidilmeden önce, gidecek olanlara haber verilir. Akrabalar, eş dost toplanılır. Davullar, zurnalarla kız evine varılır. Akşam olunca kına olur. Yenilir, içilir. Şimdi kına kızla oğlana birlikte vuruluyor. Eskiden ayrı vurulurdu. Gelin kınasına damat girmezdi. Kadınlar arasında olurdu. Kızın kınasını, oğlanın yengesi yakar. Kına, karılmış olarak bir tepside gelir. Üstüne mumlar dikilir. Gelinle damada kına vurulur. Orada bulunanlara kına dağıtılır. İsteyen, eline yakar. Kına tepsisine para atılır. Sabah oğlanın yengesi gelip, gelinin elindeki, ayağındaki kınayı yıkar.” (K.Ş. 12)

3) Nikâh

Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, evliliklerde resmi nikâhı tercih etmekte ve nikâh işlemleri düğünden önce yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, dedenin veya onun sülalesinden gelen bir kişinin öncülüğünde yapılan, tarikat nikâhı olarak nitelendirilen “Öznek” adı verilen bir tören de vardır. Kaynak şahıslarımız, daha önceki dönemlerde evliliğin meşru kabul edilmesi için bu uygulamanın yapılması gerektiğini, ancak son zamanlarda dede veya onun sülalesinden kimselerin yerleşim yerlerine pek uğramadıkları için bu tür nikâh törenlerin pek yapılmadığını ifade etmektedirler. Araştırma bölgemizde “öznek” adı verilen nikâh töreninin uygulanışı yerleşim birimlerine göre farklılıklar göstermektedir.

“Nikâh, düğünden bir hafta önce ya da düğüne bir ay kala yapılır. Bu, evlenecek olanların isteklerine bağlıdır. Bizde imam nikâhı yoktur, resmi nikâh vardır.” (K.Ş. 3)

“Düğün günü akşam özne yapılır. Özne, bir nevi Peygamber nikâhıdır. “Özne” te çifte bir Cebrail kestirilir. Cebrail’e bir erkân¹⁰ tutulur. Ocak yakılır. Hayırlı uğurlu olması, bir yastıkta kocamaları anlamında bir erkân semahı¹¹ oynatılır. El, el üstüne koydurulup kıza sorulur: ‘Hiçbir kimse ve tesir altında kalmadan, filancayı iyi günde, kötü günde eş olarak kabul ediyor musun?’ Kız da: ‘Tamam kabul ediyorum’ der. Aynı şekilde oğlana da sorulur. Niyazlaşılır. Biz de: ‘İmam Cafer buyruğuna göre sizleri karı-koca ilan ediyoruz. Allah sizlere uzun ömürler versin, Allah sizleri bir yastıkta kocatsın, Allah sizlere hayırlı evlatlar versin’ deriz.” (K.Ş. 17)

“Özne, bir çeşit imam nikâhıdır. Ancak resmi nikâh varken bizde bu pek olmaz oldu. Aynı Sünni arkadaşlarımızın yaptığı gibidir. Kız tarafı isterse yapılır.” (K.Ş. 11)

“Gelin, akşam eve geldikten sonra özne yapılır. Özne, beş kişi tarafından olur. Gelinin evinde erkân tutulur. Tatlı dağıtılır. Önde sağdıç arkada damat, onun arkasında gelin olur. Ortaya bir çıra yakılır. Bunun anlamı ‘Ocağınızın ışığı daima yansın’ demektir. O yanan ışığın etrafında üç defa dönülür. Sazandar¹² bunlara eşlik eder. Duadan sonra, orada bulunanların elleri öpülür. Önde sağdıç, arkada damat, gelin, büyüklerinin ellerini öperler. Orada bulunanlar da: ‘Geçiminiz bol olsun, dünyada iyi geçinin, Allah hayırlı evlatlar versin’ diye dua ederler. Böylece özne sona erer.” (K.Ş. 4)

“Düğün günü akşam olunca, gelin, damat, sağdıç ve bu işten anlayan erkekler bir odaya girer. Mürebbi ve diğer erkân adamları yerlerine oturur. Suyu, süpürgesi çalınır ve ortaya bir sofraya atılır. O sofradan herkes birer lokma alır. Evlilik hayatına girdikleri için, mürebbi, onlara bir dolu verir. Gelin, doluyu önce eşine verir. Eşi, sağdıca verir. Sağdıç da

¹⁰ Araştırma bölgemizde, cem törenindeki görevlilerin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleriyle cem töreninin başlamasına “erkân tutma veya erkân açma” adı verilmektedir. Onlara göre erkân tutulduğu, açıldığı bütün törenler ibadettir. “Erkân” sözcüğü, esaslar, direkler; ileri gelen kişiler anlamına gelmektedir. Rükûn sözcüğünün çoğuludur. Tarikatlarda yerine getirilmesi gerekli töreler bu ad altında toplanmıştır. Bunlara tarikatin esasları, birini ötekenden ayıran belirleyici öğeler de denilebilir. Erkân sözcüğü “edeb” le birlikte kullanılır. Alevi ayinlerinde dedenin tarikata girmek isteyenlerin sırtlarına vurarak onları kutsadığı kayın ağacından yapılmış sopaya da erkân adı verilir. Detaylı bilgi için bk. (Özkırımlı, 1998)

¹¹ Cem törenlerine canlılık kattığı belirtilen, cemnin önemli hizmetlerinden biri olan semah çeşitidir. Bu törene katılmak için musahip olmak şarttır. Erkân semahına, dargın olanlar alınmazlar. Detaylı bilgi için bk. (Üçyıldız, 1994: 58)

¹² Semah dönülürken saz eşliğinde nefes ve düvazımam söylemekle görevlidir. On İki İmamın tamamının isminin zikredildiği nefesler düvazımam olarak adlandırılmaktadır.

diğerlerine verir. Gelin ile damat niyazlaşır.¹³ Gelin, kendisine dolu veren kişinin elini öper ve kenara çekilir. Çekilirken ortada dönmesi gerekir. O yüzden, ortaya bir saç, sacın üstüne üç dilim çıra konur. Mürebbi, çirayı yakar. Kayınbaba, ocağın üzerine “Ocağınız canlı yansın” diye bir dilim çıra atar. Kayınvalide ve orada bulunanlar da ocağın üzerine birer dilim çıra atarlar. Onlar yanarken sazandar önde, arkada sağdıç, damat ve gelin üç defa etrafında dolanırlar. Daha sonra niyaz edip, orada bulunan herkesin elini öperler ve özne sona erer. Bu, Sünnilerin imam nikâhına benzer. İmam nasıl namazını abdest alarak kıldırıyorsa, bizim de abdestimiz böyledir.” (K.Ş. 14)

4) Düğün

Düğün, evlilik aşamalarının en ciddi kısmını oluşturmaktadır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın en güzel örneklerinden birini düğünlerde görmekteyiz. Düğün, çiftlerin toplumsallaşmalarını, ilişkilerinin toplum tarafından kabul görmesini ifade etmektedir. Bu amaçla, eğlence amaçlı çeşitli pratikler geliştirilmiştir.

Sohbet konumuz düğün olunca, kaynak şahıslarımız hemen eski düğünleri hatırlamakta ve bugünkü düğünlerin çok basit olduğunu ifade etmektedirler. Ancak değişmeyen tek şey, Alevi Türkmenlerin, evlenme aşamalarının her bölümünde aktif rol üstlenmeleridir. Bir kişinin düğünü olacağı zaman, en uzak akrabalara varıncaya kadar herkes düğüne davet edilmektedir. Aynı yerleşim biriminde oturmayanlar, düğün için diğer yerleşim birimlerine gitmektedirler. Fevziye köyünde oturan emekli öğretmen Enver Duran, eskiden köyde olan düğün aşamalarını şöyle anlatmaktadır:

“Düğünler eskiden dört gün dört gece olurdu. Birinci gün, davul ve zurnalar çalınır, içki içilir ve geç vakitlerde kapma kapılırdı. Bir torba içine lokum, incir vs. gibi yiyecekler konur. Ağzına ip bağlanır, bir ağaçtan sarkıtılır. İpin bir ucu idarecinin elindedir. Davetliler, torbayı kapmaya çalışırlar. İdareci ipi çekerek torbayı sallandırır. Torba, kapanın olur. Aynı gece gelin ve damada kına yakılır.

İkinci gün, davullar eşliğinde çevreden toplanan güreşçilere, öğleden sonra çeşitli boylarda güreşler yaptırılır. Güreşlerde birinci olanlara, damadın babası tarafından çeşitli hediyeler verilir.

¹³ Buradaki niyazlaşma, gelin ile damadın birbirlerini yanaklarından öpmeleri şeklindedir.

Üçüncü gün, yine davullar eşliğinde gelin, evinden çeyizlerle birlikte alınır. Bir ata bindirilir. Akdoğan veya çiftliğin bir düzlüğüne gelinir. Burada çeşitli boylarda at koşuları düzenlenir. Düğün sahibi tarafından ödülleri dağıtılır ve gelin, damat evine indirilir.

Dördüncü gün, duvak günüdür. Daha ziyade kadınların tef çalarak oyunlar oynayıp eğlendikleri bir gündür. Düğünler, daha sonraları bu özelliklerini kaybetmiş, ince çalgı denilen keman, klarnet, cümbüş, darbukadan oluşan çalgılarla yapılmaya başlanmıştır. Eski düğünlerde içki içilir, köçek adı verilen kadınlar oynatılırdı. Son yıllarda düğünler, batı müziği olan orkestralar eşliğinde, bir gecelik balo şeklinde yapılmaktadır.”

“Eğer gelin, uzak bir yerden şehirden geleceksen, baba evinde öğleye doğru bir tören yapılır. Kızın kuşağı, babası tarafından dualarla bağlanır, ayakkabısı giydirilir. Baba, o kuşağı evin içinde bağlar. Dışarıya çıkıp, arabaya bindireceği zaman çözer ve damadın boynuna geçirir. ‘Bugüne kadar kızım benimdi; ben korudum, himaye ettim, bundan sonra kızımın namusundan sen sorumlusun’ anlamındadır. Böylece baba, kızını damada teslim eder. Gelin, oğlan evine getirildikten sonra balo dediğimiz eğlence yapılır ve düğün sona erer.” (K.Ş. 5)

“Düğünler eskiden üç gün sürerdi. Birinci gün, yani cuma günü oğlan evinde bayrak dikilirdi. O bayrak için kurban kesilirdi. Ona da erkân tutulup bayrak duası okunurdu. İkinci gün, kız evine ‘koku yakmaya’ gidilirdi. Bebek şekeri vardır, onun içine başka şekerler de karıştırılır, paralar konurdu. Bu şekerler kırılır ve gelinin başından atılırdı. Çocuklar bunları kapışırdı. Bunun anlamı ‘Bereketli olsun, gelinin dili tatlı olsun’dur. O akşam kına da yakılırdı. Üçüncü gün ‘gelin almaya’ gidilirdi. Arabalar süslenirdi. Oğlan evinin yengesi arabaya biner, çalgı eşliğinde kız evine gidilirdi. Orada kız, anne-babasıyla vedalaşır, arabaya bindirilip getirilirdi. Şimdi bir baloyla geçiştiriliyor.” (K.Ş. 4)

Kaynak şahıslarımızın anlattıklarından yola çıkarak, araştırma bölgemizdeki Alevi Türkmenlerin düğün günlerinin, bugün şehir hayatında yapılan günlere tabi olduğunu söyleyebiliriz.

Alevi Türkmenlerin düğünlerini, genellikle sonbaharda yaptıkları da gözlemlerimiz arasındadır. Bu zaman dilimini tercih etmelerinin en önemli nedeni işlerin azalması yani ekonomidir. Kaçan kızlar için de düğün yapılmaktadır. Kurban kesip, ailelerin birbirine gitmeleri, birlikte konuşup anlaşmaları sonucunda “Barış” yoluna gidilmektedir.

“Kızı kaçan aile düşkün olur. Dede geldiği zaman, bu iki aileyi barıştırır. Dede yoksa, mürebbi onları barıştırır. Ancak dede gelince, onlara birer kuzu kestirir. Aileleri barıştırır ve düşkünlüğü kaldırır. Düşmanlık olayı olmaz. Daha sonra düğün yapılır.” (K.Ş. 4)

Düğünlerde bayrak asma geleneğini Alevi Türkmenlerde de görebilmekteyiz. Ayrıca bayraktarlık yapan, düğünü organize eden genç teşkilatları da kendine has kurallarıyla devam etmektedir.

“Düğün olan evde üç gün bayrak asılı kalır. Bir direğe bayrak asarlar. Bayrak, düğün bitene kadar orada kalır. Düğün bayrağı dikildikten sonra kurban kesilir. Bu kurbanın etinden düğün yemeği yapılır. Fakat bu kurbanın etinin yenilebilmesi için bayrak asma töreninden sonra dolu¹⁴ içilmesi gerekir. Doluyu, bayrak dikme törenine katılan herkes içebilir.” (K.Ş. 18)

“Gelinin anne-babasından biri ya da her ikisi de vefat etmişse, gelin düğün salonuna gitmeden önce gelinliğiyle onların mezarını ziyaret eder. Bayraktar ve düğüne gelen en yakın akrabalarından birkaç kişi de geline eşlik eder. Daha sonra düğün salonuna gidilir.” (K.Ş. 1)

Kaynak şahıslarımız her ne kadar eski düğünlere özlem duysalar da, değişmeyen bazı değerler vardır.

“Düğün evinde kazanlar kaynar. Herkes yemek yiyebilir. Yemek, oğlan evinde yapılır. Düğün yemekleri herkese açıktır. Yemeyen kalmaz. İsteyen oyun da oynar. Davullar, zurnalar çalınır. Kız evinde de ayrıca yemek yapılır. Yemekler, akşamdan hazırlanır, sabah erkenden pişirilir. Tatlılar yapılır, tuzlu, şekerli karışık. Kıza, düğünde altın takmayacak olanlar, ev hediyesi de getirebilir.” (K.Ş. 19)

“Düğün evinde eğlence olur, yenilir, içilir. Oğlan ve kız evinde ayrı ayrı düğün yemeği pişirilir. Etli nohut, pilav, şehriye çorbası, düğün keşkeği olur. H herkese dağıtılır. Akşam olduğunda, yedikleri yemeklere karşılık olarak takı takarlar. Kıza ve oğlana altın ya da para takılır.” (K.Ş. 15)

“Düğün günü, kız evden çıkmadan önce hediyeler getirilir. Bu hediyeler okuntunun karşılığı olarak getirilir. Tabak, tepsi, halı, kilim, battaniye, bardak seti, kaşık-çatal-bıçak seti gibi ev eşyalarıdır. Kız, bunların arasından ihtiyacı olanları seçer ve yeni evine götürür.” (K.Ş. 16)

5) Gelin Alımı / Gelin İndirme

Kız evi naz evi olduğu için, kız tarafının akraba ve yakınları, kız evden çıkarılmadan önce gerek maddi gerekse manevi açıdan oğlan evine çok fazla eziyet eder. Fakat bu eziyetler,

¹⁴ Muğla yöresi Alevi Türkmenlerine göre dolu, ayinlerde içilen rakıdır. Diğer içkiler dolu niyetiyle içilmez. Dolu, su ilave edilmeden içilir.

daima tatlıya bağlanır. Eskiden gelin alımları pazar günlerine denk getirilirken, şehirleşmenin etkisiyle değişime uğramış, hatta bazı yerleşim birimlerinde kaldırılmıştır.

“Eğer gelin uzak bir yerden, şehirden gelecekse, baba evinde öğleye doğru bir tören yapılır. Kızın kuşağı, babası tarafından, dualarla bağlanır, ayakkabısı giydirilir. Baba, o kuşağı evin içinde boynuna geçirir. ‘Bugüne kadar kızım benimdi, ben korudum, himaye ettim, bundan sonra kızımın namusundan sen sorumlusun’ anlamındadır. Böylece baba, kızını damada teslim eder. Kız, oğlan evine doğru yola çıkar. Köyden çıkarken, kız veren köyün gençleri gelin arabasının önünü keser ve gelin alayından para isterler. Üç aşağı beş yukarı anlaşılır. Gelin, evine geldiği zaman önüne bir koyun kesilir. Gelin, koyunun kanının üzerinden atlatılır ve alınına koyunun kanından sürülür. Bu kurbanın anlamı, ‘Bu yuvada bir anlaşmazlık olursa, kurban bunu önlesin’dir. Daha sonra bir su testisi kırılır. Gelinin başına buğday gibi bereket ürünleri atılır. Gelin, kapıdan içeri girerken bir eline bal, diğer eline tereyağ verilir. Gelin, bunları kapının eşiğine sürer. Anlamı ‘Bal ile yağ gibi geçinin, yuvamız bereketli olsun’dur. Eşik, bizde kutsaldır.” (K.Ş. 5)

“Gelin almaya pazar günü, saat üç, dört gibi gidilir. Kız evinin önünde davullar, zurnalar çalınır, tüm eş, dost, akraba kız evinin önünde toplanır. Gelin, evden çıkarken, babası beline kuşağını bağlar. Bir de kızına bilezik, zincir, künye gibi takılar takar. Gelin, anne-baba ve diğer yakınlarıyla vedalaşır, dualarla arabaya bindirilir. Gelin, evine girerken, önüne koyun kesilir ve koyunun kanının üzerinden geçirilir. Gelinin kaynanası ve kayınbabası, gelin arabadan indiğinde, geline tarla, dana, inek, koyun, para, ev eşyası vb. hediyeler verir. Bu hediyelere biz ‘indirmelik’ deriz. Bağışladıkları şeyleri herkesin huzurunda söylerler. O verilen söz, aynen yerine getirilir. Gelin, eve girerken, kapının eşiğine yağ ile bal çaldırılır. Bizde, eşiğe basılmaz. Eşik Hakk kapısı demektir. Eşiğe basmak günahdır. Eşiği önce sağ ayağımızla atlarız.” (K.Ş. 11)

“Başka bir köyden kız almaya gelenleri, bayraktarlar karşılar. Düğün evine geldiklerinde, bunlardan ‘Toprak bastı’ parası isterler. Üç aşağı, beş yukarı anlaşılır. Sonra önde oğlan evi, arkada kız evi, düğün meydanına gelinir. Herkes oynar, eğlenir. Düğünden sonra, gelin eve girmeden önce kayınvalidesi ‘Ben gelinimi kurbanın kanının üzerinden geçireceğim’ diye adakta bulunmuşsa, gelinin önüne kurban kesilir. Gelin, bu kurbanın kanının üzerinden atlatılır ve kurbanın kanından bir parça, gelinin alınına sürülür. Gelin, evin kapısından içeri girerken, eşik niyazlatılır¹⁵ ve eşiğe yağ sürdürülür. Eşiğe ve kapının üstüne

¹⁵ Buradaki niyaz, secde etmek anlamında kullanılmıştır.

‘Yağ gibi geçinin’ diye yağ sürdürülür. Niyaz dediğim de ‘Ya Allah ya Muhammet ya Ali’dir. Gelin, eve girdikten sonra şerbet yapılır. Şerbeti bir bardağa koyarız. Gelin, damat ve kaynanaya birer yudum içiririz. Amaç, tatlı geçinmeleridir.” (K.Ş. 4)

Kaynak şahıslarımız, günümüzde arabayla yapılan gelin alımının, önceden atla yapıldığını ifade etmekte ve gelinin, evine indirilmesi sırasında gerçekleşen bir saçı geleneğinden bahsetmektedirler:

“Önceden gelin, şimdiki gibi arabayla falan değil, atla gelirdi. Kız tarafı gelini, davul zurna eşliğinde ata bindirirdi. Damat, havaya üç el ateş ederdi. Aynı şimdiki arabalara bağlanan al bezlerden, ata da bağlanırdı. Güle, oynaya gelin oğlan evine getirilirdi. Gelin, eve geldiğinde, kaynanası ve kayınpederi, gelin attan inmeden önce, ‘Tarla verdim, koyun verdim, ev eşyası verdim’ gibi bağışlarda bulunurdu. Bu sırada, havaya buğday, şeker, para, arpa gibi bereket ve bolluk ürünleri atılırdı. Gelin, eve girmeden önce önüne bir testi kırılır, ardından koyun kesilir ve kanın üzerinden atlatılırdı. Ondan sonra içeri girerken geline, kapının eşiği öptürülürdü. Tatlı yedirilip, şerbet içirilirdi. Böylece gelin içeri girerdi. İçeri de damat, gelinin duvağını açtığı zaman gelin, kaynanasının, kayınpederinin ve oradaki büyüklerin elini öperdi.” (K.Ş. 12)

“Gelin, oğlan evine getirildiğinde önüne bir kurban kesilir, gelinin kurban kanına basması gerekir. Evin kapısına yaklaştığında, kaynanası, gelinin başından buğday, arpa, para saçar. Gelin, evin kapısına geldiğinde, yeşil bir yaprakla kapıya bal ve tereyağı sürer. Sonra, kapının ağzına bırakılan su testisini kırar. Gelin ile damat, eşiğe niyaz ederler. Daha sonra içeri girilir ve gelinin kucağına iki-üç yaşında sağlıklı bir erkek çocuğu verilir. Çocuğu, bir süre kucaklar. Gelin, bu çocuğu, yatak odalarına götürür ve yatağa bırakır. Daha sonra, bayraktar ve sağdıç, damadı bayraktarın evine götürürler. Damatla orada hoş-beş ederler ve damat yıkanır. Gelin de, oğlan evinde yıkanır.” (K.Ş. 15)

Düğünlerde, en önemli işleri üstlenen kişiler, bayraktarlardır. Anlatılanlara göre, bayraktar olabilmek kolay değildir, bayraktarlarda bazı şartlar aranmaktadır. Damadın yakın akrabalarından olmak, nişanlı veya evli olmamak şartı gerektirmektedir. Bunlar, kız tarafını davul zurnayla karşılayan, kız alımlarında en önde giden, düğündeki her türlü sorunla ilgilenecek kişilerdir. Adeta düğün, kendilerinden sorulmaktadır.

Düğün yemekleri, düğünlerin vazgeçilmezlerindedir. Düğün, ister, düğün salonunda, ister evin yanında, isterse köy meydanında olsun, bütün düğün evlerinde yemek kazanları

kaynamaktadır. Alevi Türkmenlerin düğün yemekleri herkese açıktır. Düğün süresince kazanlar kaynamakta, davetli-davetsiz herkes bu yemeklerden yiyebilmektedir.

“Düğünlerde, maddi güce göre hayvanlar kesilir, yemekler yapılır. Durumu iyi olanlar on-beş, yirmi tane bile hayvan keser. Bazıları dana keser. Kazanlar, cuma, cumartesi, pazar, üç gün boyunca kaynar. İsteyen herkes yiyip, içer. Kavurma, pilav, nohut, hoşaf, düğün tatlıları yapılır. Keşkek, her düğünün vazgeçilmezidir.” (K.Ş. 13)

“Düğünlerde hayvanlar kesilir. Önceden ayarlanan yemekçiler gelir. Cuma, cumartesi ve pazar günleri boyunca, yemekçiler çalışır. Kavurma, ekşili tavuk, sarma, dolma, kuru fasulye, nohut, hoşaf yapılır. Tatlılardan tuzlu sütlaç çok meşhurdur. Keşkek de hep yapılır. Düğün yemeği, davetli-davetsiz herkese açıktır.” (K.Ş. 16)

e. Düğün Sonrası

1) Baş Bağlama

Baş bağlama, yeni gelinlere uygulanan bir törendir. Kızlarda “baş bağlama” kadınlığın başlangıcı, genç kızlığa veda etmiş olmanın ilk zahiri uğurlanışıdır (Yetişen, 1986: 39). Genellikle gerdeğin ertesi günü, kaçarak veya kaçırılarak evlenmelerde, gelinin hamile kalmasından sonra, bazı yörelerde ise ister kaçarak ister düğünle evlenilsin, kadın hamile kaldıktan sonra yapılır. Tahtacı Türkmenlerde baş bağlama töreninde birliktelik vardır. Başa takılan süslerde ufak tefek farklılıklar olsa da, törenin başlangıcından bitişine kadar yapılan uygulamalar aynıdır (Asan, 1997: 8-10).

“Baş bağı yaparken önce kurban kesilir. Erkeklerimiz, kurbanı kestikten sonra kendilerine erkân tutarlar. Kurbanın başını, bayanlara verirler. Biz, başı kaynatırız ve aşure yaparız. Gerdek sabahı, biz bayanlar toplanırız. Gelin üzerinde sadece iç çamaşırlarıyla getirilir ve ortaya oturtulur. Orada bulunan kadınların içinden, musahipli bir kadın, geline üç eteğini giydirir. Giydirirken ‘Hz. Ali’ye salâvat, Muhammet’e salâvat, kutlu olsun, akıbeti hayır olsun’ der. Daha sonra, gelinin başına başlık, onun altına da tülbent bağlar. Her giysi giydirilirken salâvat getirilir. Başlığın üzerine, keten bezi bağlanır. Ketenin üzerine de yeşil ve kırmızı bez sarılır. Onun da üzerine yırtma dediğimiz bir örtü atılır. En üste de, gümüş süsleri bulunan bir başlık konur. Böylece baş bağı biter. Gelin, orada bulunanların ellerini öper. Kurban olarak koyun kesilmişse, gelin ve damat, kurbanın başını yiyemez. Kesilen kurbanın eti, oraya gelenlere yedirilir. Başını yalnız musahipliler yiyebilir.” (K.Ş. 14)

“Gerdek gecesinin sabahı baş bağlama olayı olur. ‘Üç etek’ giydirirler. Üç etek giydirildikten sonra, başına al bağlarlar, boynuna ‘ılmeçer’ takarlar. Baş bağlamalarda,

musahipli bir kadın elbiseyi giydirirken üç kere salâvat getirir. Gelinin elbisesi salâvatlanarak giydirilir. ‘Sellerine salâvat, Muhammet’e salâvat, kutlu olsun diyenin akıbeti hayır olsun’ denir. Bu üç kere söylendikten sonra, kadınlar üç kere ‘Hayır olsun’ der, ve entarisi giydirilir. Baş bağına kesilen kurbanın kellesini kadınlar yer. Çünkü gelinin başını erkek değil, kadın bağlar. Baş bağı yapıldıktan sonra, eğlence olsun diye kadınlar leğen çalar, gelin oynatılır. Köyün sazandarı, mürebbsi gelir. Geldikten sonra üç dilim çıra yakılır. Mürebbsi, çıranın uçlarından gelin ve sazandara tutturur. Sazandar, sazı eline alarak, Hatayi’den nefesler söyler. Gelinle güveyi, arkasında üç defa dönerler. Üç defa da, çıranın etrafında dönerler. Nefesler, çıra sözene kadar söylenir. Söndükten sonra, mürebbsi, gelinle güveye, Muhammet-Ali yolunun geleneğini anlatır. Onları üç kez salâvatlar.” (K.Ş. 9)

Kaynak şahsımızın eşi, Dudu Tozak, “üç etek” diken ve baş bağlayan bir kadın olarak gelinin giydiği üç eteğin şunlardan oluştuğunu anlatıyor:

1. İçe giyilen iç gömleği
2. İlmeçer (Ucundaki çengellerle başa sarılarak, ala tutturuluyor ve yüzü çevreliyor.)
3. Al (Başa bağlanıyor. Kırmızı, siyah ve yeşil olmak üzere üç parçadan oluşuyor. Kırmızı, üste gelecek şekilde bağlanıyor.)
4. Keten (Başa sarılan eşarp)
5. Baş kulağı (Ketenin arkasından sarkan kısım)
6. Kemer (Bele sarılan kuşak)

“Düğünün ertesi günü ‘Baş Bağı’ yapılır. Bunun amacı, gelini o eve bağlamaktır. ‘Başını bağlayalım, bu eve bağlanıp mutlu olsun’ anlamındadır. Bu törende, oğlan evi tarafından kızın aksesuarları hazırlanmıştır. Üç etek hazırlanmıştır. Kadınlar toplanır. Bu işleri bilen bir yaşlı kadın gelip, gelinin başını bağlar. Gelini salâvatlar. Toplum içinde, üç kez aynı işlemi tekrarlayarak gelini giydirir. Gelin, odaya üç eteğin altına giyilen bir entari ve altında şalvarıyla gelir. Orada kızın üç eteği giydirilir, kuşağı bağlanır, salâvatlarla başı güzel bir şekilde yağlıklarla süslü çeyizlerle, gümüş süslerle, çatma dediğimiz, birbirine bağlanmış renkli kumaşlardan yapılmış çekilerle, gelinin başı bağlanır. Arkasından kayınvalide ve yakınları tarafından hazırlanmış olan bir yelek giydirilir.” (K.Ş. 5)

“Baş bağından sonra, mürebbsinin karısı, çeşitli çocuk kıyafetlerini eteğine doldurur. Üç kez, gelinin eteğine boşaltır, geri alır. Daha sonra, gelinin başından arkasına doğru eteğindeki giysileri havaya fırlatır. Toplulukta bulunanlar, bu kıyafetleri kapışırlar. Kimin

eline erkek kıyafeti geçerse, erkek çocuğu olur. Kız kıyafeti yakalayanın da kız çocuğu olur.”
(K.Ş. 19)

III. SONUÇ

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, Muğla yöresi Alevi Türkmenlerin evlilikle ilgili inanış ve uygulamaları hakkında şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

1. Muğla Yöresi Alevi Türkmenleri arasında uygun görülen evlilik iç evliliğdir. Sünnilerle evlenmeye soylarının bozulma tehlikesi, temeldeki bazı kavram ve ilke ayrılıkları nedeniyle ileride doğabilecek anlaşmazlıklar yüzünden hoş bakmamakta, kız alışverişinde bulunan aileler düşünün ilan edilmektedir.

Bazı yerleşim birimlerinde oymaklar arası (İzmir Narlıdere'deki Yanınyatır Ocağı'na bağlı Tahtacı oymaklarından “Çaylak Oymağı”, Hacı Emirli Ocağı'na bağlı Tahtacı oymaklarından “Şehepli Oymağı”) evliliklerin bile iyi karşılanmadığı ifade edilmiştir. Sünni topluluktan birisi ile evlenme yasağı, Anadolu'daki diğer Alevi topluluklarda da mevcuttur (Engin, 1998: 188; Selçuk, 2004, s. 179-180; Üçer, 2005: 377; Şahin, 2004: 322; Türkdoğan, 1995: 61). Bunun yanı sıra musahiplikten kaynaklanan yedi nesil evlenme yasağına benzer uygulamalar, Orta Asya Türk topluluklarında da görülmektedir. Kazaklarda aynı kabileye mensup iki gencin evlenebilmeleri için şecerelerinin yedi nesilden önce birleşmemesi gerekmektedir (Yücel, 2000: 59). Eski devirlerden beri başta Altay Türkleri olmak üzere, Tuva, Hakas ve Şor Türklerinde, aynı veya yakın boy veya soydan gelenlerin birbirleriyle evlenmesi yasaktır (Özkan, 2002: 600).

2. Araştırma bölgemizde, daha önceki dönemlerde başlık parası uygulaması görülmesine rağmen günümüzde görülmemektedir. Bunun yerine, kızın düğün öncesi eksiklerinin giderilmesi amacıyla “ağırlık” adı altında ailesine verilen cüzi bir miktar söz konusudur. Bazı yerlerde “süt hakkı”, “süt parası”, “ana yolluğu” gibi adlar verilen bu âdetin, eski bir Türk geleneği olan “kalın”ın devamı olduğu düşünülebilir.
3. Araştırma bölgemizde, daha önceki dönemlere oranla akraba evliliklerinin azaldığını, beşik kertmesi şeklindeki evlenme biçimine ise rastlanmadığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra, düğün masrafları nedeniyle kız kaçırma yoluyla evlenmelerin görüldüğü, ancak kaçan kızın geri gelmediği, kesilen kurban ve

karşılıklı yemek davetleriyle kız ve oğlan tarafının anlaşma yoluna gidip düğün yapıldığı görülmektedir. Alevi Türkmenlerde, kızı kaçan aile “düşkün” ilan edilmektedir. Dede geldiği zaman ailelere birer kurban kestirmekte ve aileleri barıştırıp düşkünlüğü ortadan kaldırmaktadır. Dedenin olmadığı zamanlarda bu işi mürebbi üstlenmektedir. Bu anlayış son derece güçlü olduğu için boşanma olayı yok denecek kadar azdır.

4. Alevi Türkmenler, eğitim-öğretime çok büyük önem vermekte, bu durum evlilik yaşında geçmişe oranla ilerlemeye sebep olmaktadır. Üniversite eğitimi alan gençlerin sayısı her geçen gün artmaktadır.
5. Araştırma bölgemizdeki gençler, kız-erkek ayrımı olmadan, evlenme isteklerini ailelerine rahatça belirtebilmektedirler. Evlenmede söz hakkına sahiptirler. Aileleri, onların görüşlerine saygı duymaktadır.
6. Muğla yöresindeki Alevi Türkmenler, evliliklerde resmi nikâhı tercih etmektedirler. Bunun yanı sıra, dedenin veya onun sülalesinden gelen bir kişinin öncülüğünde yapılan, tarikat nikâhı olarak nitelendirilen “Öznek” adı verilen bir tören de vardır. Öznek, bir çeşit imam nikâhıdır. Çiftler, İmam Cafer buyruğuna göre karı-koca ilan edilirler.
7. Kaynak şahıslarımızın ifade ettikleri, bolluk, bereket simgesi olan “Saçı” geleneği, köken olarak çok eskilere uzanmaktadır. Şamanist inançta koruyucu ruhları memnun etmek amacıyla, kurban kesme ve “saçı” saçma geleneğinin olduğu anlatılmaktadır (İnan, 2000: 167). Mustafa Canpolat, saçı saçmanın Şamanist inançta Tanrı’ya adanan adaklar olduğunu, Tanrı’dan acıma, merhamet isteneceği zaman yapıldığını belirtmekte ve Divanü Lugati’t-Türk’te geçen “yağış” ve “ıduk” kavramlarının bununla ilgili olduğunu ifade etmektedir (Canpolat, 1975: 24). Buradaki uygulamaların, gelinin, kendisine yabancı olan bir eve kabul edilmesiyle ilgili uygulamalar olduğu anlaşılmaktadır. Gelin, oğlanın ailesine yabancıdır, o aileye üye olabilmesi için, ailenin ataları ve koruyucu ruhlarının gelini kabul etmesi gerekir (İnan, 2000: 167). Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Denizli, Edirne, Elazığ, Erzincan, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane, Kars, Kastamonu, Malatya, Manisa, Sinop, Sivas ve Van’da bu uygulamanın yapıldığı tespit edilmiştir (Altun, 2004, s. 281). Saçı, her devirde topluluğun en önemli geçim kaynağından olmuştur. Hayvancı toplumlarda hayvanın kanı, yağı, eti; tarımcı topluluklarda buğday, şeker; günümüz toplumlarında ise para veya kâğıt atmaya dönüşmüştür.

8. Muğla Yöresi Alevi Türkmenleri arasında kapı eşiğine büyük saygı duyulmaktadır. Eşik, kutsal mekân ile dış dünyayı birbirinden ayıran ve kutsal mekânı koruyan bir simgedir. Ayrıca eşik, kutsal mekâna geçişte kötülükleri temizlemektedir. Yola girişi temsil ettiğinden dolayı eşiğe basmamak gerekir. Çünkü eşiğe basmak, kişinin ikrarını bozması anlamına gelmektedir (İpek, İstanbul: 49-50). Türklerde eşik kutsaldır. Eşik ile ilgili inanış ve uygulamalar bütün Türk dünyasında görülmektedir (Ögel, 1998: 268). Eliade, eşiğin muhafızlarının olduğunu ve bunların evin girişini hem insanların kötü niyetlerine, hem de kötü ruhlara karşı koruduklarını belirtmektedir (Eliade, 1991: 6).
9. Baş bağlama töreni, Anadolu'nun diğer yörelerindeki Tahtacılar arasında da görülmektedir (Selçuk, 2004: 179-180; Yılmaz, 1948: 31; Kaplan, 2002: 368-369; Kırzioğlu, 1993: 143-144). Bu törenle birlikte genç kız, kadınlığa adım atar ve evli kadınlar grubuna dâhil olur. Genellikle gerdeğin ertesi günü yapılan baş bağlama töreni, kaçarak evlenmelerde, kızın hamile kalmasından sonra yapılır. Çocuk yapma olanağına sahip olmayanların başı bağlanmaz. Bu tören, kadınlar arasında yapılır. Başı bağlanacak olan gelin, üzerinde yalnız iç çamaşırı ile ortaya getirilir. Dedenin karısı veya musahipli ve bu işleri bilen yaşlı bir kadının önüne oturtulur, üç eteği üç defa salâvatlanarak giydirilir. Bu uygulamanın benzerine Orta Asya Türk topluluklarında da rastlanmaktadır. Ögel, bazı Türk topluluklarında evlilik ve nikâhın ilk çocuğun doğumuyla yürürlüğe girdiğini belirtmektedir (Ögel, 1998: 268-269). Altaylılarda da, kız kaçırma yoluyla evlenenlerin üç gün boyunca ayrı bir otağda kalmak zorunda oldukları, onlara dışarıdan ateş ve kibrit verilmediği bilinmektedir (İnan, 2000: 166).
10. Araştırma bölgemizdeki tespitlerimizden yola çıkarak, Türk kültüründe yer alan evlilikle ilgili birçok inanç ve pratiğin, bazı yerel unsurlar dışında, Muğla yöresindeki Alevi Türkmenlerde de mevcut olduğunu söyleyebiliriz. İlçe merkezlerinden uzak, ulaşımın diğer yerlere göre daha zor olduğu yerleşim birimlerinde, inanış ve uygulamaların daha çok muhafaza edildiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

a. Yazılı Kaynaklar

AÇA, Mehmet. (2000). “Köne Epos (Arkaik Destan) Kavramı ve Türk Halk Hikayelerindeki Aşıklara Mahsus Evlilik Konusunun Kaynaklarından Alplara Mahsus Evlilik”, Milli Folklor Dergisi, S. 47, Güz, s.11-22.

ALTUN, Işıl. (2004). Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm, İzmit: Yayıncı Yayınları.

ASAN, Veli. (1997). “Tahtacı Türkmenlerde Baş Bağlama”, Cem Dergisi, S. 71, İstanbul, s. 8-10.

ATALAY, Besim. (1991). Bektaşilik ve Edebiyatı, İstanbul: Ant Yayınları,

BEAUJEAN, Anke Otter. (1993). “Tahtacıların Kutsal Kitabı Buyruk Hakkında Birkaç Not”, 1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, Antalya, s. 1-8.

BİRDOĞAN, Nejat. (2003). Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, İstanbul: Kaynak Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili. (1973). 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar), İstanbul: Gerçek Yayınevi,

BOZKURT, Fuat. (1993). “Tahtacı Gelenekleri ve Buyruk Arasındaki Koşutluklar”, 1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, Antalya, s. 31-35.

BÜYÜKOKUTAN, Aslı. (2005). Muğla Yöresi Alevi Türkmenlerinin Halk Edebiyatı ve Folklor Ürünleri Üzerine Bir Araştırma, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balıkesir (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

CANPOLAT, Mustafa. (1975). “Divanü Lugati-t-Türk'te Şamanizm İzleri”, TFA Belleten 1974, Ankara, s. 24.

ELİADE, Mircea. (1991). Kutsal ve Din Dışı, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece Yayınları.

ENGİN, İsmail. (1998). “Karmaşık Toplumlardaki Yarımlara Örnek: Türkiye Aleviliğinin Geleneksel Yapısı ve Türkiye’de Dini Yarımlar Olarak Aleviler-Sünniler”, Alevilik Araştırmaları, S. 1, s. 188.

ERDENTUĞ, Nermin. (1976). “Türkiye Geleneksel Toplumlarında Başlık”, I. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt (Gelenek-Görenek ve İnançlar), Ankara, s. 93.

- ERÖZ, Mehmet. (1977). Türkiye’de Alevilik ve Bektaşilik, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İNAN, Abdülkadir. (2000). Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İPEK, Yasin. (2004). “Tahtacılar da Alevi Terminolojisinden Kimi Örnekler”, Alevilik, Hazırlayanlar: İsmail Engin-Havva Engin, İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 49-50.
- KAPLAN, Ayten. (2002). “Tahtacılar da Evlilik Kurumu ve Törenleri”, Folklor / Edebiyat, Alevilik Özel Sayısı, C. 2, s. 368-369.
- KAYGUSUZ, İsmail. (2004). “İmam Cafer Sadık, Ortodoks-Heterodoks Caferilik Ve ‘Buyruk’”, Alevilik, Hazırlayanlar: İsmail Engin-Havva Engin, İstanbul: Kitap Yayınevi, s. 233-258.
- KIRZIOĞLU, Neriman Görgünay. (1993). “Edremit Doyran Köyü Tahtacı Türkmenlerinde Geleneksel Evlenme Adetleri”, 1. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Tahtacılar) Sempozyumu Bildirileri, Antalya, s. 143-144.
- ÖGEL, Bahaeddin. (1998). Türk Kültürünün Gelişme Çağları, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (2000). Türk Halk Bilimi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,
- ÖZKAN, Fatma. (2002). “Sibirya Türklerinde Geçiş Törenleri”, Uluslar arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı (26-28 Mayıs 2000), Ankara, s. 600.
- ÖZKIRIMLI, Atilla. (1998). Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi Alevilik-Bektaşilik, İstanbul: Cem Yayınevi.
- SELÇUK, Ali. (2004). Tahtacılar Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- ŞAHİN, Halil İbrahim.(2004). Balıkesir Çepni Kültürü, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi.).
- TÜRKDOĞAN, Orhan. (1995). Alevi Bektaşi Kimliği–Sosyo-Antropolojik Araştırma. İstanbul: Timaş Yayınları.
- ÜÇER, Cenksu. (2005). Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- ÜÇYILDIZ, Necati. (1994). “Semahlarımız”, Nefes Dergisi, İstanbul, S. 14, s. 58.

YAKICI, Ali. (1992). “Anadolu Dügün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair”, Milli Folklor Dergisi, C. 2, S. 13, Bahar, s. 29.

YETİŞEN, Rıza. (1986). Tahtacı Aşiretleri (Adet, Gelenek ve Görenekleri), İzmir-Narlıdere: Memleket Gazetecilik ve Matbaacılık.

YILMAZ, Abdurrahman. (1948). Tahtacılar da Gelenekler, Ankara: Ulus Basımevi.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. (1930). “Tahtacılar”, Darülfünun İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 14, s. 73-80.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. (2002). Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar, Eklerle Yayına Hazırlayan: Turhan Yörükân, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YÜCEL, Mualla Uydu. (2000). “Kazak Türklerinin Aile Yapısı”, Tarih Boyunca Türklerde Ev ve Aile Semineri (25-26 Mayıs 1998) Bildiriler, İstanbul, s. 59.

b. Sözlü Kaynaklar

1) Adı: Şükrü, Soyadı: Kozak, Doğum Tarihi: 1954, Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Emekli Memur

2) Adı: Ali Rıza, Soyadı: Gerçek, Doğum Tarihi:1930, Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla, Tahsili: Kendi Kendine Öğrenmiş, Mesleği: Çiftçi

3) Adı: Adnan, Soyadı: Dolu, Doğum Tarihi:1962, Doğum Yeri: Gölbaşı / Ortaca / Muğla, Tahsili: Lise Mezunu, Mesleği: Muhtar

4) Adı: Hasan, Soyadı: Dalar, Doğum Tarihi:1946, Doğum Yeri: Kuru / Milas/ Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi (Mürebbi)

5) Adı: Elif, Soyadı: Irmak, Doğum Tarihi:1966, Doğum Yeri: Gölhisar / Burdur, Tahsili: Üniversite Mezunu, Mesleği: Dershane Müdürü

6) Adı: Fatma, Soyadı: Uğur, Doğum Tarihi: 1942, Doğum Yeri: Kumköy / Bodrum / Muğla, Tahsili: Sonradan kendi öğrenmiş, Mesleği: Ev Hanımı

7) Adı: Ummuhan, Soyadı: Oğul, Doğum Tarihi : 1936, Doğum Yeri: Kızılkışlacık / Milas / Muğla, Tahsili: Yok, Mesleği: Ev Hanımı

8) Adı: Enver, Soyadı: Duran, Doğum Tarihi:1946, Doğum Yeri: Fevziye / Ortaca / Muğla, Tahsili: Yüksek Okul Mezunu, Mesleği: Emekli Öğretmen

9) Adı: Ali, Soyadı: Tozak, Doğum Tarihi: 1933, Doğum Yeri: Çörüş / Ula / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi

10) Adı: Halil, Soyadı: Erol, Doğum Tarihi:1945, Doğum Yeri: Ortaca / Muğla, Tahsili: Ortaokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi

11) Adı: İsmail, Soyadı: Tok, Doğum Tarihi: 1939, Doğum Yeri: Ortaca / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi

- 12) Adı: Dudu, Soyadı: Tozak, Doğum Tarihi: 1930, Doğum Yeri: Çörüş /Ula / Muğla, Tahsili: Yok, Mesleği: Ev Hanımı
- 13) Adı: Murat, Soyadı: Kıroğlan, Doğum Tarihi: 1944, Doğum Yeri: Kemaliye /Ortaca / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi
- 14) Adı: Esmâ, Soyadı: Kavdır, Doğum Tarihi: 1948, Doğum Yeri: Koru /Milas /Muğla, Tahsili: Yok, Mesleği: Ev Hanımı
- 15) Adı: Döndü, Soyadı: Küçük, Doğum Tarihi: 1930, Doğum Yeri: Pınarcık / Milas/ Muğla, Tahsili: Kendi Kendine Öğrenmiş, Mesleği: Ev Hanımı
- 16) Adı: Ayşe, Soyadı: Tok, Doğum Tarihi: 1945, Doğum Yeri: Ortaca / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Ev Hanımı
- 17) Adı: Ali, Soyadı: Taş, Doğum Tarihi: 1948, Doğum Yeri: Kemaliye / Ortaca / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi (Mürebbi)
- 18) Adı: Şükrü, Soyadı: Kavdır, Doğum Tarihi: 1945, Doğum Yeri: Koru /Milas / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Çiftçi (Gözcü)
- 19) Adı: Gülseren, Soyadı: Küçük, Doğum Tarihi: 1964, Doğum Yeri: Pınarcık / Milas / Muğla, Tahsili: İlkokul Mezunu, Mesleği: Ev Hanımı.